

سرشناسه: یوسفی، ناصر، ۱۳۷۰.
عنوان: ابن عباس، اجتهاد در برابر ولی.
تکرار نام پدیدآور: مؤلفین ناصر یوسفی، سید علی آقامیری.
مشخصات نشر: قم: قم: عصر صادق، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری: ۱۹۲ ص.
شابک: ۳۰۰۰۰۰ ریال؛ ۶-۳-۹۶۷۰۷-۶۲۲-۹۷۸ ISBN:
وضعیت فهرست نویسی: فیپا.
یادداشت: کتابنامه ص ۱۹۳-۲۰۰؛ همچنین به صورت زیرنویس.
موضوع: ابن عباس، عبدالله بن عباس، ۳-۶۸ ق.
موضوع: صحابه - سرگذشتنامه
موضوع: اسلام - تاریخ.
شناسه افزوده: آقامیری، سید علی، ۱۳۶۸.
رده بندی کنگره: ۱۲ الف ۹ ی / ۶ / ۲۸ BP
رده بندی دیویی: ۹۴/۲۹۷
شماره کتابشناسی ملی: ۵۹۲۶۱۷۶

درد

ناصر یوسفی | سید علی آقامیری

ابن عباس اجتهاد در برابر ولی

مؤلفین: ناصر یوسفی، سید علی آقامیری

ویراستار: رامین بابازاده

صفحه آرا و ناظر چاپ: محمد صادق زارع

طراح و مدیر هنری: حسین ونکی فراهانی

شمارگان: ۱۰۰۰ جلد

نوبت چاپ: اول / بهار ۱۳۹۹

شابک: ۹۷۸ - ۶۲۲ - ۹۶۷۰۷ - ۳ - ۶

قیمت: ۳۰۰۰۰ تومان

کلیه حقوق برای مؤلفین اثر محفوظ است.

برای تهیه کتاب با شماره زیر تماس بگیرید

۰۹۱۲ ۸۵۰ ۱۸۲۱

تقديم به:

تمام شيعيانى كه در اين چهارده قرن،

براي اعتلاي پرچم امير المؤمنين علي عليه السلام

و رسيدن به آرمان هاي آن حضرت قدمي برداشته اند؛

مخصوصاً علّمدار جريان مواسات با وليّ،

أُمّ الشهداء، حضرت فاطمه زهرا عليها السلام

فهرست

۱۱ | پیش‌گفتار |

۱۷ | مقدمه |

فصل اول: زندگی‌نامه

۲۶ مدت عمر

۲۸ بررسی یک روایت

۲۹ در زمان پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله

۳۰ از زبان پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله

۳۰ روایاتی عجیب درباره ابن عباس

۳۲ در زمان خلفا

۳۳ در زمان حضرت امیر علیه السلام

۳۶ در زمان امام حسن و امام حسین علیهما السلام

۳۷ علت نرفتن به کربلا

۴۲ لحظات آخر

فصل دوم: محبّت به اهل بیت علیهم السلام

- پاسخ به عایشه ۵۱
- تمجید از مقام حضرت امیر علیه السلام ۵۱
- لعن ابن عباس از سوی معاویه ۵۲
- نهی از سبّ امیرالمؤمنین علیه السلام ۵۳
- گرفتن رکاب امام حسن و امام حسین علیهم السلام ۵۳
- یاد کردن از حضرت زینب علیها السلام با لقب «عقیله» ۵۴
- جواب دندان شکن به معاویه ۵۴
- اعتراف به اعلمیت امیرالمؤمنین علی علیه السلام ۵۴
- سرزنش عکرمه ۵۵
- نتیجه گیری ۵۶

فصل سوم: هم عرض سازی؛ نقشه خلفا در برابر اهل بیت علیهم السلام

- اشاره ۵۹
- جزئی از اهل بیت بودن! ۶۲
- (۱) خلیفه دوم و قسم دادن خدا به حقّ عباس برای بارش باران ۶۴
- (۲) ثبت نام عباس در اولویت دیوان بیت المال ۶۵
- (۳) احترام ویژه به عباس ۶۶
- نمونه هایی از دستورات خلفا برای اجتهاد صحابه ۷۵
- نتایج پروژه هم عرض سازی ۷۷
- ارائه الگوهای نادرست به جامعه ۷۹
- ایراد به امام علیه السلام در عزل معاویه ۸۰
- جعل نامه از طرف حضرت امیر علیه السلام ۸۷
- بررسی ۸۸

چند نکته	۹۰
عدم اجرای فرمان امام علیه السلام در نهروان	۹۱
اجازه برای سخنرانی برای حجاج	۹۲
چند نکته	۹۴
تشکیک درباره اخبار غیبی حضرت امیر علیه السلام	۹۵
پیشنهادهای گوشه‌گیری به حضرت امیر علیه السلام	۱۰۰
بررسی گزارش	۱۰۰
اجتهاد در برابر امام حسین علیه السلام	۱۰۲

افصل چهارم: هم‌نشینی با دستگاه خلافت

اشاره	۱۰۹
۱) در زمان خلیفه دوم	۱۱۱
هم‌سفر خلیفه دوم	۱۱۶
فضیلت‌تراشی برای خلیفه دوم	۱۲۰
۲) در زمان خلیفه سوم	۱۲۱
۳) در زمان معاویه	۱۲۵
نامه عمرو عاص	۱۲۶
گفت‌وگو با معاویه درباره خلفا	۱۲۹
تعریف از معاویه	۱۳۲
روایتی عجیب	۱۳۳
بعد از صلح امام حسن علیه السلام	۱۳۴
پیام تسلیت معاویه	۱۳۵
دریافت پول از معاویه	۱۳۷
۴) در زمان یزید	۱۴۲

۱۴۵ ۵) در زمان مروانیان

| فصل پنجم: بینش سیاسی مغایر با اهل بیت علیهم السلام |

۱۴۹ اشاره

۱۵۰ پیشنهاد خدعه به امیرالمؤمنین علی علیه السلام

۱۵۱ عقاب پیش از جرم!

۱۵۵ پیشنهاد آوردن اُم سلمه به جمل

۱۶۰ تقدم جهاد بر نماز!

۱۶۲ کتابت احادیث

| فصل ششم: اموال بصره |

۱۷۰ نامه چهل و یکم نهج البلاغه

۱۷۳ اشکالات

۱۷۳ ۱) کم بودن اموال بصره

۱۷۳ ۲) کم بودن اموال سرقت شده

۱۷۶ ۳) عدم گزارش از اموال

۱۷۷ ۴) ناهمسازی اعتقاد درباره مجازات مجرمان

۱۷۸ ۵) استفاده اموال در تجهیز سپاه

۱۷۹ ۶) سکوت معاویه و عمرو عاص

۱۷۹ ۷) چرا امام علیه السلام، او را استاندار بصره کرد؟

۱۸۱ حُسن ختام

۱۸۲ نتیجه گیری

۱۸۵ | منابع و مآخذ |

اپیش گفتار

انسان در هر دوره‌ای نیازمند درک خطرهای، بینش‌ها، اوضاع اجتماعی و سیاسی جامعه، چالش‌های زمان و به طور کلی «بصیرت سیاسی و اجتماعی» است؛ به همین دلیل، روایات، بصیرت و آگاهی از زمان را، از جمله موارد ایمنی در برابر فتنه‌ها ذکر کرده‌اند. برای نمونه، ابویعقوب بغدادی می‌نویسد:

ابن سَکِیت از امام رضا علیه السلام پرسید: «برای چه خداوند، حضرت موسی علیه السلام را با معجزه ید بیضا و ابطال سحر مبعوث فرموده و حضرت عیسی علیه السلام را با معجزه طب (و شفای امراض) و حضرت محمد صلی الله علیه و آله و سلم را با کلام و خطبه‌ها (در فصاحت و بلاغت که همان قرآن است)؟» امام رضا علیه السلام فرمود: «خداوند در روزگاری حضرت موسی علیه السلام را مبعوث فرمود که عمل رایج در میان مردم آن زمانه، سحر بود؛ به همین خاطر او از جانب خداوند با معجزه ابطال سحر که در توان مردم آن دوره نبود، حجت آورد. و به درستی خداوند

متعال، حضرت عیسی علیه السلام را در روزگاری مبعوث فرمود که دردهای مزمن و لاعلاج شایع بود و مردم نیاز شدیدی به طب داشتند؛ به همین جهت، حضرت عیسی علیه السلام از جانب خداوند با معجزه‌ای آمد که در حدّ توان همانند او نبود و آن، زنده کردن مردگان و شفای کور مادرزاد و مبتلا به مرضِ پیسی به فرمان خدا بود و حجت را برایشان تمام کرد. و خداوند حضرت محمد صلی الله علیه و آله را در دوره‌ای مبعوث فرمود که کلام و سخنرانی رایج بود -و فکر می‌کنم شعر را نیز اضافه فرمود-؛ پس آن حضرت از نزد خداوند کتابی آورد که با داشتن مواظ و احکام؛ مایهٔ ابطال عقیدهٔ مشرکان و اثبات حجت بر آنان بود.^۱

بنابراین، درک صحیح از صحنهٔ جامعه و چالش‌های آن، پیش‌نیاز هرگونه روشنگری و هدایت است. به بیان دیگر، بصیرت اجتماعی و سیاسی، از مهم‌ترین ارکانی است که می‌تواند شاکلهٔ شخص شیعه را بسازد و تقوای فردی به تنهایی نمی‌تواند میزانی برای سنجش شیعیان باشد. برای مثال، امام رضا علیه السلام در روایتی به گروهی که برای دیدار ایشان آمده بودند و ادعای شیعه بودن می‌کردند، فرمود: «شما در جایی که نباید تقيه کنید، تقيه می‌کنید و در جایی که نباید تقيه کنید، تقيه می‌کنید.»^۲ بنابراین صرف محب بودن، کافی نیست و حب و بغض، تنها بخشی از شاکلهٔ مؤمن است. یکی از نقاط ضعف شیعه در تشخیص وثاقت و اعتبار افراد در کتب

۱. احمد بن علی طبرسی، الاحتجاج علی اهل اللجاج (ترجمه جعفری)، ج ۲، ص ۷۳.

۲. «لِدَعْوَاكُمْ أَنْكُمْ شِيعَةُ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام وَأَنْتُمْ فِي أَكْثَرِ أَعْمَالِكُمْ مُخَالِفُونَ وَمُقَصَّرُونَ فِي كَثِيرٍ مِنَ الْفَرَائِضِ وَ تَتَهَاوَنُونَ بِعَظِيمِ حُقُوقِ إِخْوَانِكُمْ فِي اللَّهِ وَ تَتَّقُونَ حَيْثُ لَا تَحِبُّ التَّقِيَّةَ وَ تَتَرَكُونَ التَّقِيَّةَ حَيْثُ لَا بُدَّ مِنَ التَّقِيَّةِ.»

محمد محمدی ری شهری، میزان الحکمة، ج ۱۳، ح ۳۰۰۲۲۴۸۹.

رجالی و در میان بسیاری از علما، مدنظر قرار دادن تقوای فردی و مسأله محبت اوست؛ اما «تقوای سیاسی» در بسیاری از موارد، مغفول مانده است. در حقیقت، تقوای سیاسی همان اطاعت محض از اوامر امام در مسائل سیاسی و اجتماعی، داشتن بینش سیاسی مطابق با امام معصوم علیه السلام، اجتهاد نکردن در مقابل نظریات امام، تابع سکون و حرکت امام بودن در مسائل سیاسی، اجتماعی و... است.

اما در سده اخیر، بزرگانی چون امام خمینی رحمه الله، شهید صدر رحمه الله و حضرت آیت الله خامنه‌ای رحمته الله، رهبر معظم انقلاب اسلامی، مسأله تشیع سیاسی و تحلیل سیاسی سیره ائمه علیهم السلام و اصحاب ایشان را مورد توجه قرار داده‌اند. در این راستا، مطالعه کتبی همچون *امامان اهل بیت علیهم السلام*، *مرزداران حریم اسلام* از شهید صدر رحمته الله، *دو امام مجاهد و هم‌زمان حسین* از رهبر معظم انقلاب اسلامی، بسیار راه‌گشاست.

هم‌چنین در کتب رجالی، هنگام بررسی فرد، او را به صورت وجودی بررسی می‌کنند نه تشکیکی؛ به این معنا که اگر -مثلاً- شخصی محب و کثیرالروایه از اهل بیت علیهم السلام باشد، مشکلات سیاسی و بصیرت او در مواجهه با مسائل و به عبارت دیگر، تقوای سیاسی او در نظر گرفته نمی‌شود. آیا اگر کسی راست‌گو، اهل نماز و... بود، لزوماً بصیرت سیاسی در تشخیص فتنه‌ها را نیز دارد؟ امیرالمؤمنین علی علیه السلام یکی از شرایط مهم برای پیشبرد اهداف شیعه در جامعه اسلامی و مصون ماندن از فتنه را، صبر و بصیرت ذکر می‌کنند و می‌فرمایند: «وَلَا يَحْمِلُ هَذَا الْعِلْمَ إِلَّا أَهْلُ الْبَصَرِ وَالصَّبْرِ»^۱

«عبدالله بن عباس» یا همان «ابن عباس» معروف، شخصیت مورد بحث

ما در این کتاب است. تقریباً همه علمای شیعه و سنی، وثاقت و محبت اهل بیت (علیهم السلام) بودن او را تأیید کرده‌اند. ما نیز چنین اعتقادی درباره او داریم؛ اما بُعد تقوای سیاسی و بصیرت سیاسی و اجتماعی او، مسأله‌ای است که کمتر عالمی به آن اشاره کرده است. رهبر معظم انقلاب اسلامی اما درباره او جملات جالبی دارد که ذکر آن‌ها برای درک اهمیت موضوع کتاب، خالی از لطف نیست:

عبدالله بن عباس، راوی معروف که این قدر نام او پُر است در کتب حدیث شیعه و سنی و از چهره‌های دروغین و مشتبه تاریخ، یکی همین عبدالله بن عباس است. از علی گله‌مند می‌شود و حاضر نیست با علی کنار بیاید و علی را می‌گذارد می‌رود به مدینه یا مکه. دنبال زندگی مرفه و راحتش، و دنبال تدوین حدیثش، و دنبال تحقیقات علمی‌اش، و دنبال زهد و عبادتش.^۱

ایشان در جایی دیگر می‌فرمایند:

درباره ابن عباس خیلی حرف‌ها دارم. بنده به ابن عباس هیچ ارادت نمی‌دارم؛ حتی یک ذره. ابن عباس، بابای منصور است و فرزندان منصور، بیش از پانصد سال در جامعه اسلامی حکومت کردند. تو دلت می‌خواهد ابن عباس این قدر آبرو پیدا نکند؟ ابن عباس، پدر بزرگ خلفای پانصد - شش صد ساله بنی عباس است. ابن عباس بیت المال دزد، ابن عباس قلمبه‌گو به علی، از علی سر برتابنده، علی را تنها گذارنده... تو می‌خواهی در طول زمان، این آقا حَبَر (دانشمند)

۱. آیت الله سید علی حسینی خامنه‌ای، دو امام مجاهد، ص ۲۴.

امت نشود؟ این قدر آبرو پیدا نکند؟ بنابراین، معاویه از عبدالله بن عباس نمی ترسید؛ اگر می ترسید، نمی شناختش. بنده اگر جای او بودم، نمی ترسیدم از ابن عباس. ابن عباس ترس ندارد؛ ابن عباس حاشیه نشین. ترس معاویه از حسین بود. به ابن عباس می گفت تفسیر نکن قرآن را تا معلوم شود که تفسیر قرآن جرم است و حسین کار خودش را بکند.^۱

اهمیت طرح شخصیت ابن عباس در این کتاب، ارائه الگویی برای شیعیان و جامعه اسلامی است که متوجه شوند، صرف داشتن ایمان و محبت به اهل بیت علیهم السلام و براءت از دشمنان ایشان، نمی تواند کمک کار امام جامعه باشد و نمی تواند جامعه اسلامی را در رسیدن به آرمان ها، زمینه سازی ظهور، روشنگری نسبت به مواضع دشمن و آگاه سازی توده مردم نسبت به فتنه ها، یاری رساند. ابن عباس هر چند شخصیت عالم و برجسته ای در زمینه فقه، تفسیر و حدیث است، در بسیاری از موارد، دچار لغزش هایی شده که تقوای سیاسی و اطاعت محض او از امام را دچار خدشه می کند. این مسأله با مقایسه تقوای سیاسی ابن عباس و شخصیت هایی مانند سلمان و مقداد بیشتر معلوم می شود.

روش تحقیق در این کتاب، توصیفی - تحلیلی از وقایع است و تلاش شده به ارائه الگو برای افرادی بینجامد که می خواهند علاوه بر داشتن حب و بغض، گام هایی را در یاری امام و روشنگری و بصیرت افزایی جامعه خویش بردارند.

۱. آیت الله سید علی حسینی خامنه ای، هم رزمان حسین، ص ۱۳۶.

مقدمه |

در صدر اسلام، بعد از رحلت پیامبر اکرم ﷺ، تعداد افرادی که از زمان حضرت، نام شیعه بر خود داشتند، بسیار کم بود. بعد از دوران خلفای سه گانه، در عصر حضرت امیر ائمه علی (ع)، شیعیان به چند دسته تقسیم می شدند و همه آن ها از لحاظ نوع اعتقاد به اهل بیت ائمه (ع)، هم سطح نبودند. کشتی ائمه در رجال خود می گوید: «در کوفه امیرالمؤمنین علی (ع)، تعداد شیعیان اعتقادی، پنجاه نفر بودند.» این موضوع نشان می دهد، همه شیعیان در یک سطح از باور نبودند و درجات آن ها متفاوت بود.

با بررسی جامعه زمان امیرالمؤمنین علی (ع) که بیشتر مباحث این کتاب مربوط به آن دوره است، متوجه می شویم که شیعیان، به سه دسته تقسیم می شدند:

(۱) **شیعیان حبی**: این دسته تنها محبت به اهل بیت ائمه (ع) داشتند، ولی در عمل، متفاوت از سیره معصومین ائمه (ع) حرکت می کردند؛ مانند اسامة بن زید.

در برخی گزارش‌هاست که وی با این که به امیرالمؤمنین علی علیه السلام علاقه داشت، اما در هنگام جنگ، از همراهی حضرت امتناع می‌کرد و بهانه او این بود که نمی‌خواهد با اهل قبله بجنگد.

(۲) شیعیان سیاسی: این دسته -که اکثریت جمعیت شیعیان را تشکیل می‌دادند- در نبردها حضرت امیر علیه السلام را یاری داده و او را همراهی می‌کردند؛ اما قائل به عصمت و علم غیب امام نبودند. اینان گاهی نظریات خود را بر امام ترجیح می‌دادند و رأی خود را صحیح و نظر امام را غلط می‌دانستند! گروهی از این افراد، تنها قائل به این بودند که امیرالمؤمنین علیه السلام از عثمان برتر است؛ اما با این حال، ایشان را برتر از خلفای اول و دوم نمی‌دانستند. در تاریخ آمده است هنگامی که حضرت امیر علیه السلام آن‌ها را از خواندن «نماز تراویح»^۱ نهی کرد، صدای آن‌ها به اعتراض بلند شد و گفتند: «این شخص می‌خواهد سنت عمر را نابود کند.»^۲ در مقابل آن‌ها، عثمانی‌مذهب‌ها قرار داشتند که قائل به مظلوم کشته شدن عثمان بودند و ادعای خون‌خواهی‌اش را داشتند.

(۳) شیعیان اعتقادی: این تعداد که گفتیم به پنجاه نفر نیز نمی‌رسید، افرادی مانند عمار، سلمان، مقداد، میثم تمار، رُشید هجری و... بودند. آن‌ها علاوه بر یاری امام در جنگ‌ها و متابعت از امور سیاسی و اجتماعی حضرت و محبت بسیار به ساحت ایشان، به خلافت الهی اهل بیت علیهم السلام بر

۱. «نماز تراویح» یکی از بدعت‌های خلیفه دوم بود که هنوز هم در بین اهل سنت خواندنش مرسوم است؛ به این شکل که ده نماز دورکعتی (مجموعاً بیست رکعت) در ماه رمضان بعد از نماز مغرب به صورت جماعت اقامه می‌شود.

۲. ابن ابی‌الحدید، شرح نهج البلاغه، ج ۱۲، ص ۲۸۳.

اساس نصّ اعتقاد داشتند و به اموری مانند عصمت و علم غیب نیز عقیده مند بودند.

در این تحقیق می‌خواهیم علاوه بر بررسی مسأله «بصیرت سیاسی» در کنار امام جامعه، به این نکته پی ببریم که تشیع ابن عباس از کدام نوع است؟ او علی‌رغم داشتن وثاقت و فهم بالا در مسائل دینی و خدمت به امام، از لحاظ اعتقادی، چندان باور قوی‌ای به عصمت و علم الهی حضرت نداشت. هم‌چنین در عرصه سیاست و اجتماع، غالباً نظریات خود را مقابل امام قرار داده و سعی بر اجتهاد در برابر حضرت داشت. همین مسأله باعث می‌شد امام نتواند در موارد مختلف، اهداف خود را اجرا کند تا جامعه اسلامی به آرمانش برسد. چنین اقداماتی از سوی برخی خواص شیعه، علاوه بر تحمیل هزینه بر امام، موجب غربت بیشتر ولیّ خدا می‌گشت. البته باید بگوییم که تحلیل‌های ارائه شده در این کتاب درباره اجتهاد و بینش سیاسی ابن عباس، لطمه‌ای به وثاقت وی وارد نمی‌کند.